

LES CAPACITATS SEGONS NUSSBAUM, UNA CLAU DE VOLTA DE LA JUSTÍCIA

Una capacitat (traducció de l'anglès *capability*) és una llibertat substancial o, segons Amartya Sen (que va desenvolupar aquest concepte al seu llibre *Ètica i economia* i a *La idea de justícia*, entre altres), és la possibilitat efectiva que té un individu per triar "modes de funcionament" o en un llenguatge no gens tècnic, la manera com vol viure en sentit ampli (menjar, moure's, educar-se, tenir participació política...). Tenir capacitat seria poder triar, disposar de la capacitat per gestionar allò que considera bo o estimable. En economia, el bon funcionament del mercat demana que compradors i venedors tinguin coneixements sobre el producte, informació i capacitat d'acció. Un mercat informat, amb actores educats, és més eficient i innovador o, per dir-ho d'una altra manera, crea més riquesa i la reparteix millor. Les capacitats són així condicions prèvies al mercat i que el fan possible. Amb les capacitats no es vol mesurar la riquesa (que pot ser un indicador enganyós sobre un país si està mal repartida), sinó la *qualitat de vida*.

Aplicar aquest enfocament de les capacitats implica una reconsideració del problema de la justícia (especialment en la versió de la teoria de la justícia que havia estat teoritzada per John Rawls). No hi ha justícia si prèviament no hi ha capacitat o capacitat dels ciutadans. Quan els individus no tenen possibilitats reals d'optar pel seu propi camí, la societat no és justa. Sense desenvolupar capacitats com la integritat física, la possibilitat de desenvolupar vincles afectius o la de portar una vida social i saludable ens perdríem coses molt significatives per al nostre creixement personal.

L'aproximació a l'enfocament de les capacitats tal com la planteja Martha Nussbaum, no tan sols està en continuïtat amb les tesis de Sen, sinó que es vincula també al feminisme i molt especialment al concepte *care* (cura o sol·licitud) elaborat per la feminista Joan Tronto. La *care* és l'atenció afectuosa, personal i segons Tronto, tenir cura de les persones més febles (els nens, els vells o els malalts) ha estat tradicionalment una virtut pròpia de les dones però que pot i ha de tenir un sentit universal en una bona societat.

Tradicionalment s'ha pensat la justícia com una forma de la imparcialitat (donar a cadascú el que és seus, tractar a tothom igual). Però aquesta concepció deixa molta gent, i moltes situacions, fora de les possibilitats reals de ser tractat amb justícia. Si pensem, per exemple, en una persona sorda o cega és obvi que en el seu cas actuar justament no és considerar-la imparcialment, com es faria si no ho fos, sinó tenir presents les seves necessitats especials, que no són les de les persones vidents. Crear capacitats seria l'objectiu d'una política justa.

L'enfocament de les capacitats es troba bàsicament al llibre de Martha Nussbaum, *Les fronteres de la justícia* (2006, trad. esp. 2007) i també, de forma més divulgativa, a *Crear capacitats: Propostes per al desenvolupament humà* (2012) i vol ser també una alternativa al criteri economicista del PIB. Mesurar el benestar d'una població per nivell de renda és enganyós perquè deixa fora criteris (capacitats) molt importants per a la vida, com ara la llibertat personal, l'accés a la cultura o els drets al propi cos que són bàsics per a la vida humana.

A més, el producte interior brut també enganya perquè en societats on hi ha molta desigualtat (com a ara a Andalusia o a Extremadura) amb una minoria molt rica i una majoria pobre i precària, fer una mitjana d'ingressos entre el *señorito* i el jornalero no té sentit. Si un es menja dos entrepans i l'altre no se'n menja cap, simplement el pobre passa gana. L'accés a la cultura o els drets a la vida privada són formes de riquesa real, perquè indiquen desenvolupament humà. Per entendre com funciona la riquesa (o la pobresa) d'un país cal entendre la distribució de recursos però també la de les oportunitats. Societats que no són eficients creant oportunitats, cauen en la pobresa. En el cas espanyol, la insuficiència del PIB per a mesurar la riquesa es pot veure molt clarament en les autonomies del Sud. Si Andalusia i Extremadura són pobres no és tan sols perquè hi ha caciquisme i salaris baixos, sinó perquè tenen dades exorbitants d'abandonament escolar, perquè els índex de lectura estan sota mínims i perquè les persones homosexuals han de suportar acudits de "marietes" vexatoris.

Per a casos com aquests, Nussbaum proposa que "cal examinar amb molta cura la tradició cultural com una de les fonts principals de desigualtat". Si una societat accepta ser tractada despòticament, perquè "sempre s'ha fet així", tindrà poc desenvolupament humà i serà pobra per molts subsidis i transferències de renda que rebí. Per tornar al nostre exemple, Andalusia i Extremadura són les societats més

subsidiades de l'Estat i reben cada anys milers de milions provinents de Catalunya, València i les Illes, però això no tan sols no disminueix la seva pobresa sinó que l'augmenta. En aquest sentit crear capacitats per a les dones i per als pobres és una forma d'aconseguir que ells mateixos s'alliberin de la tutela aliena i prosperin al fer créixer les seves pròpies potencialitats.

Què pretenen les capacitats?

Amb les capacitats es tracta de respondre les preguntes: què són capaces de fer i de ser les persones?, quines oportunitats tenen veritablement a la seva disposició per tal de fer i de ser el que volen? Nussbaum es refereix a les capacitats com un "enfocament", és a dir com una manera de plantejar la qüestió de la justícia en la vida de les persones concretes. L'enfocament de (o des de) les capacitats es planteja més des de la qualitat de vida que des de l'economia i les estadístiques i posa èmfasi en les persones, en tant que les considera finalitats en elles mateixes i no nombres en un càlcul.

Les deu capacitats segons Nussbaum

Nussbaum és coneguda per haver afirmat que el desenvolupament humà es desplega enfocat sobre deu capacitats bàsiques:

Vida, o ser capaços de viure una vida digna i no morir prematurament ou ser capaces

Salud corporal, o ser capaços de gaudir de bona salut.

Integritat corporal, o ser capaços de moure's lliurement d'un lloc a altre

Sentits, imaginació i pensament.

Emocions, o ser capaços de emprar els sentits, d'imaginar i de pensar

Raó pràctica, o ser capaços de reflexió crítica.

Afiliació, o ser capaços de mostrar interès per altres éssers humans i ser capaços de ser tractats com a éssers dignes.

Altres espècies, o ser capaços de viure interessats en relació amb els animals i amb la natura.

Capacitat per jugar, per ser capaços de riure, de fer activitats, de llegir

Control sobre l'entorn de cadascú.

Aquestes deu capacitats tenen valor universal i no depenen de condicionants culturals o religiosos. Negar el reconeixement d'aquestes capacitats i no educar per capacitar els individus (o discriminar per gènere en la possibilitat d'assolir-les) és tant com negar els drets humans.